

Το εκπαιδευτικό δράμα στη διδασκαλία των λογοτεχνικών κειμένων του Ανθολογίου Γ' & Δ' Δημοτικού

Αικατερίνη Κωστοπούλου

(Δασκάλα, μεταπτυχιακή φοιτήτρια του Τμήματος Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών, ΔΠΘ)

Εισαγωγή

Η εργασία παρουσιάζει μία πρόταση για μια εναλλακτική προσέγγιση της διδασκαλίας της λογοτεχνίας στο Δημοτικό σχολείο με το εκπαιδευτικό δράμα. Η μέθοδος, με κύριο συστατικό τη θεατρική φόρμα, αποτελεί μια σύγχρονη και ευρηματική διαδικασία βιωματικής διδασκαλίας που επικεντρώνεται στην ανάγκη έκφρασης του παιδιού, την ανάπτυξη της δημιουργικότητάς του και την επαφή του με την τέχνη και τον πολιτισμό, αποσκοπώντας στην αποτελεσματικότερη και ποιοτικότερη αφομοίωση της γνώσης.

Η εργασία αποτελείται από δύο μέρη. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει ένα θεωρητικό πλαίσιο που αναφέρεται στον ορισμό, τη λειτουργία και τα οφέλη του δράματος στην εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς και τη σχέση του με την ευρύτερη έννοια του θεάτρου.

Ακόμη, μέσα από τον παραλληλισμό της στοχοθεσίας του μαθήματος της λογοτεχνίας, όπως αυτή περιγράφεται στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Δημοτικό, με τη δομή και το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού δράματος εντοπίζονται τα κοινά σημεία επαφής τους, που αιτιολογούν την χρησιμότητα της αξιοποίησης της μεθόδου στο συγκεκριμένο μάθημα.

Επιπλέον, παρουσιάζεται ο σχεδιασμός που ακολουθείται για την εφαρμογή του δράματος και οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται συνήθως στα στάδια της ανάπτυξής του.

Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει εδεικτικές προτάσεις εφαρμογής του εκπαιδευτικού δράματος σε επιλεγμένα λογοτεχνικά κείμενα του Ανθολογίου της Γ' και Δ' Δημοτικού.

Τα κείμενα που επιλέχθηκαν αντιπροσωπεύουν τρεις διαφορετικές θεματικές ενότητες. «Ο αγριόχοιρος και το λιοντάρι» εντάσσεται στη θεματική ενότητα της παράδοσης, το ποίημα «Οι ελεύθεροι πολιορκημένοι» στη θεματική ενότητα της ιστορίας, και το ποίημα «Ας δώσουμε τον κόσμο στα παιδιά» στη θεματική ενότητα για την κοινωνία, πεδία που προσφέρονται για την εφαρμογή του εκπαιδευτικού δράματος.

Το κάθε σχέδιο διδασκαλίας περιέχει μια ποικιλία από τις τεχνικές που συνήθως χρησιμοποιούνται για την ανάπτυξη του δράματος, χωρίς να αποκλείεται η αξιοποίηση άλλων τεχνικών ή δραστηριοτήτων που εξυπηρετούν τους στόχους του δράματος κατά περίπτωση.

A. Το εκπαιδευτικό δράμα

Το εκπαιδευτικό δράμα ορίζεται ως μία δομημένη παιδαγωγική διαδικασία που υιοθετεί τη θεατρική φόρμα, με σκοπό την προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη

των συμμετεχόντων, καθώς και την αποτελεσματικότερη αφομοίωση της γνώσης μέσα στο κοινωνικό της πλαίσιο¹.

Το δράμα μπορεί να αποτελέσει ανεξάρτητο μάθημα τέχνης ή να αξιοποιηθεί ως διδακτικό εργαλείο για τη διδασκαλία άλλων μαθημάτων. Στη δεύτερη περίπτωση, μεταβάλλει τον παθητικό και στερεότυπο τρόπο διδασκαλίας σε μία βιωματική εμπειρία του μαθήματος που οδηγεί σε μία ζωντανή και ευχάριστη παιδαγωγική διαδικασία. Μία διαδικασία που στηρίζεται στην ανάγκη δραματικής έκφρασης του παιδιού, δηλαδή την αποδέσμευση του συναισθήματος και της προσωπικότητας μέσα από γλωσσικά, σωματικά και συναισθηματικά μέσα.

Πρόκειται για ομαδική δραστηριότητα που περιλαμβάνει τις τεχνικές του αυτοσχεδιασμού, της αναπαράστασης και του θεατρικού παιχνιδιού. Δημιουργεί συνθήκες απελευθέρωσης, χαράς, επικοινωνίας που δίνουν τη δυνατότητα στο παιδί να αυτενεργήσει και να παρέμβει στην πραγματικότητά του, αλλάζοντάς την μέσα από τη σύμβαση του θεάτρου².

Στο δράμα οι μαθητές διερευνούν ένα θέμα και διαπραγματεύονται τα νοήματα των εννοιών που σχετίζονται με αυτό. Αρχικά, δημιουργούν μία ιστορία που εκτυλίσσεται σε ένα φανταστικό κόσμο, υποδύονται ρόλους και αλληλο-αντιδρούν, βιώνοντας μία ατομική και συλλογική εμπειρία, αντιμετωπίζουν διλήμματα ή προβλήματα, αποφασίζουν, δρουν και αναστοχάζονται τις σκέψεις τους.³

Το δράμα ξεκινά πάντα από μία αισθητή διατάραξη των ανθρώπινων σχέσεων, ένα πρόβλημα, το οποίο δημιουργεί ένταση και ταυτόχρονα ανάγκη για λύση της έντασης, μέσα από τη δράση. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργείται το κίνητρο και η ανάγκη για μάθηση. Οι μαθητές μέσα από τους ρόλους τους καλούνται να ενεργοποιήσουν τη φαντασία αλλά και την κρίση τους, για να πάρουν αποφάσεις και να οδηγηθούν σε λύσεις. Μέσα από την ακολουθία των δράσεων αυτών επιτυγχάνεται όχι μόνο η δημιουργία βιωματικής εμπειρίας αλλά και η συνειδητοποίηση των συνεπειών της, γεγονός που οδηγεί στη μάθησή⁴.

A.1. Η σχέση εκπαιδευτικού δράματος και θεάτρου

«Το δράμα και το θέατρο σε παιδαγωγικό πλαίσιο δεν είναι συνώνυμα, αλλά ούτε και διαχωρισμένα. Η διαφορά τους βρίσκεται στον προσανατολισμό τους. Το πρώτο προσανατολίζεται προς τη μάθηση των παιδιών και το δεύτερο προς την παράσταση των παιδιών». Η άποψη αυτή του θεατρικού συγγραφέα και σκηνοθέτη Geof Gillham, δεν αποδυναμώνει την έννοια του θεάτρου ως τέχνης. Αντίθετα, οι συμμετέχοντες τη χρησιμοποιούν σε όλη τη διαδικασία για να μάθουν και μαθαίνουν να τη χρησιμοποιούν. Από την άλλη, δεν αφήνει απ' έξω τα στοιχεία που

¹ Καλλιαντά Θ., Καραβόλτσου Α. (2006). Εκπαιδευτικό Δράμα: Παιδαγωγικός Ρόλος, Πεδία Εφαρμογής και ...Παραμύθια. Πρακτικά 1^{ου} Διεθνούς Εκπαιδευτικού Συνεδρίου «*Λαϊκός Πολιτισμός και Εκπαίδευση*». Βόλος, σ. 1. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο του Ερευνητικού Ιδρύματος Πολιτισμού και Εκπαίδευσης www.eipe.gr

² Σέξτου Π. (1998). *Δραματοποίηση, Το βιβλίο του παιδαγωγού εμπνευστή*. Αθήνα: Καστανιώτης.

³ Αυδή Άβ., Χατζηγεωργίου Μ. (2007). *Η τέχνη του Δράματος στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Μεταίχμιο, σ. 19.

⁴ Καραβόλτσου Α. (2010). Ο ρόλος της μη κατευθυντικής μάθησης στο εκπαιδευτικό δράμα. Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 5^ο Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα «*Μαθαίνω πώς να μαθαίνω*», Αθήνα.

παραπέμπουν στην παρουσίαση, μόνο που αυτή απευθύνεται στους συμμετέχοντες μέσα στη δραματική διαδικασία⁵.

Θα μπορούσαμε λοιπόν να πούμε, ότι το δράμα δεν επικεντρώνεται στο κείμενο, τη διδασκαλία ή τη σκηνοθεσία ενός δεδομένου έργου ή ακόμη και την απλή αποστήθιση και διεκπεραίωση ρόλων. Είναι μία πολύπλοκη διαδικασία επικοινωνίας και δράσης μέσα από μία σύμβαση που έχει σχέση με τις βαθιές ψυχικές ανάγκες του ανθρώπου⁶.

Η διαδικασία αυτή, στην παιδαγωγική πράξη, διαφοροποιείται από το παραδοσιακό θέατρο και τη διαδικασία του ηθοποιού για την ενσάρκωση του ρόλου του. Το πρώτο επιχειρεί την αποκλειστική ικανοποίηση των αναγκών του ίδιου του παιδιού, ενώ το δεύτερο στοχεύει στην ικανοποίηση του κοινού που παρακολουθεί. Δανείζεται όμως από το θεατρικό κώδικα την ανάγκη οριοθέτησης τόπου και χρόνου, που προσδιορίζει τη σκηνική σύμβαση και περιορίζεται στο παιχνίδι ταλάντευσης μεταξύ φανταστικού και πραγματικού, στα πλαίσια της ομάδας⁷.

Κατά την εφαρμογή του δίνεται έμφαση στη διαδικασία, κυρίως, του αυτοσχεδιασμού και όχι στο τελικό προϊόν, δηλαδή την παράσταση, χωρίς βέβαια αυτή να αποκλείεται, εφόσον το επιλέξουν οι συμμετέχοντες, αλλά πάντα ως συμπληρωματική λειτουργία και όχι σαν αυτοσκοπός⁸.

Το δράμα είναι ένα μέσο κι όχι ο σκοπός, που γίνεται μια αφορμή για μια νέα σχέση ανάμεσα στο παιδί και τον εκπαιδευτικό, ο οποίος παύει να είναι ο στερεότυπος αγωγός της ύλης και μετατρέπεται σ' έναν εμπνευστή που συντονίζει, ρυθμίζει, προτρέπει αλλά δεν επεμβαίνει⁹.

Παράλληλα, μεταλλάσσεται και ο ίδιος ο χώρος της τάξης, γίνεται σκηνή όπου με την βίωση και την ερμηνεία καταστάσεων αλλάζει τους κώδικες συμπεριφοράς, καταργεί τα στεγανά στην επικοινωνία και μεταμορφώνει το ανταγωνιστικό κλίμα σε συναγωνιστικό¹⁰.

Η αλλαγή αυτή στην ατμόσφαιρα της τάξης συντελεί στη δημιουργία ενός νέου, πιο χαρούμενου και δημιουργικού σχολείου που οδηγεί στην ομαλή ψυχοκινητική ολοκλήρωση και τη γνωστική εξέλιξη του παιδιού.

A. 2. Τα οφέλη του εκπαιδευτικού δράματος

Το εκπαιδευτικό δράμα έχει ως κύριο στόχο να οδηγήσει το παιδί στην κατανόηση του εαυτού του αλλά και του κόσμου. Με την αξιοποίηση της δραματικής μορφής διερευνά διάφορα κοινωνικά θέματα και προσπαθεί να επικοινωνήσει το εκάστοτε νόημά τους¹¹. Μέσω αυτής της διαδικασίας οδηγείται στην:

- ανάπτυξη της κριτικής και αναλυτικής σκέψης
- απόκτηση γνωστικών δεξιοτήτων, όπως είναι η γλωσσική ανάπτυξη, η κατανόηση εννοιών, η αίσθηση του χρόνου, του χώρου, της απόστασης, των

⁵ Αμοιρόπουλος Κ. (2002). Το θέατρο στην εκπαίδευση: μέθοδος ή μάθημα; Στο Ν. Γκόβας (Επιμ.), *Το θέατρο στην εκπαίδευση: μορφή τέχνης και εργαλείο μάθησης*. Αθήνα: Μεταίχμιο, σ. 49.

⁶ Κουρετζής Α. (1993). *Θεατρική Αγωγή Ι, Βιβλίο για το δάσκαλο*. Αθήνα: ΟΕΔΒ, σ. 13.

⁷ Κουρετζής Α. (1991). *Το Θεατρικό Παιχνίδι (Παιδαγωγική θεωρία, πρακτική και θεατρολογική προσέγγιση)*. Αθήνα: Καστανιώτης.

⁸ Woolland B. (1999). *Η διδασκαλία του Δράματος στο Δημοτικό Σχολείο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σ. 26.

⁹ Άλκηστις (1998). *Το βιβλίο της δραματοποίησης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σ. 39.

¹⁰ Μουδατσάκης Τ. (1994). *Η θεωρία του δράματος στη σχολική πράξη - το θεατρικό παιχνίδι, η δραματοποίηση*. Αθήνα: Καρδαμίτσας, σ. 31.

¹¹ Αυδή Αβ., Χατζηγεωργίου Μ. (2007). *Η τέχνη του Δράματος στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Μεταίχμιο, σ. 20.

μεγεθών, των αριθμών, μέσα από τη δημιουργία σωματικών σχημάτων και την επικοινωνία με φράσεις, εικόνες και αναπαραστάσεις¹²

- ανάπτυξη της φαντασίας μέσα από τη βιωματική εμπειρία και την φανταστική αναπαραγωγή όπου το παιδί χρησιμοποιεί όλες τις αισθήσεις
- αυτογνωσία και αυτοέκφραση, μέσα από την ανακάλυψη νέων πτυχών της προσωπικότητας του, το παιδί οικοδομεί θεμέλια για μία καλύτερη σχέση με τον κόσμο που το περιβάλλει¹³
- δημιουργικότητα με την νέα διάσταση που δίνεται σε κοινότυπα πράγματα. Τα αντικείμενα μεταμορφώνονται, ζωντανεύουν και αποκτούν μια νέα υπόσταση στη δράση¹⁴.
- ικανότητα επίλυσης προβλημάτων, όπου ακολουθώντας την αληθινή φύση του ομαδικού αυτοσχεδιασμού απομακρύνονται οι εντάσεις που δημιουργούνται από τον ανταγωνισμό και το ίδιο το παιδί επιλέγει τον ρόλο που το αντιπροσωπεύει
- ενσυναίσθηση και συγκινησιακή ευαισθησία, αποκτώντας αντίληψη των δικών του εκφραστικών μέσων, κατανοεί και αποδέχεται τα συναισθήματα άλλων προσώπων¹⁵
- ομαδικότητα και συνεργασία, μέσα από την προσπάθεια για την επίτευξη του κοινού στόχου, καλλιεργούνται της αξίες της αλληλεγγύης, της βοήθειας και της κατανόησης. Επιπλέον, ενισχύεται η προσπάθεια του κάθε συμμετέχοντος γιατί δεν υπάρχει λογοκρισία ιδεών και φόβος απόρριψης¹⁶.
- κοινωνικότητα, γιατί η κατανόηση των κοινωνικών ρόλων και των λειτουργιών γίνονται πιο αποτελεσματικά όταν τα παιδιά υποδύονται τους ρόλους αυτούς. Ακόμη, επιτυγχάνεται η ολόπλευρη και ανάπτυξη του παιδιού ως ατόμου και ως μέλος μιας κοινωνικής ομάδας¹⁷.
- διαμόρφωση θετικών στάσεων και αντιλήψεων και ανάπτυξη δεξιοτήτων για να αντιμετωπίσουν τα αρνητικά στερεότυπα και τις προκαταλήψεις που αφορούν σε κοινωνικά ζητήματα¹⁸
- εξοικείωση με την τέχνη και τον πολιτισμό και παράλληλα κατανόηση και εκτίμηση για τα ευρύτερα δημιουργήματα του ανθρώπου
- ανάπτυξη της ικανότητας να χειρίζονται τη θεατρική δομή και να επικοινωνούν το νόημά της. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η μύση στην τέχνη του θεάτρου¹⁹.
- ψυχαγωγία, μέσα από την φανταστική κατάσταση που δημιουργείται το παιδί βιώνει μία λυτρωτική εμπειρία.

A. 3. Η αξιοποίηση του δράματος στη διδασκαλία της λογοτεχνίας

¹² Κουρετζής, Λ. (1993). *Θεατρική Αγωγή Ι, Βιβλίο για το δάσκαλο*. Αθήνα: ΟΕΔΒ, σ. 15.

¹³ Άλκηστις (1998). *Το βιβλίο της δραματοποίησης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σ. 28.

¹⁴ Παπαγεωργίου, Ε. (2002) *Θεατρικό Παιχνίδι Ι & ΙΙ*. Θεσσαλονίκη: Υπηρεσία Δημοσιευμάτων του ΑΠΘ, σ. 8.

¹⁵ Wooland, B. (1999). *Η διδασκαλία του Δράματος στο Δημοτικό Σχολείο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σ. 31.

¹⁶ Παπαγεωργίου, Ε., ό.π., σ. 8.

¹⁷ ό.π., σ. 9.

¹⁸ Σέξτου, Π. (2007). *Πρακτικές εφαρμογές θεάτρου στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*. Αθήνα: Καστανιώτης, σ. 27.

¹⁹ Αυδή Άβ., Χατζηγεωργίου Μ. (2007). *Η τέχνη του Δράματος στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Μεταίχμιο, σ. 21.

Σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών της ελληνικής γλώσσας για το Δημοτικό, τα κείμενα της λογοτεχνίας παρέχουν διάφορες οπτικές και ερμηνείες του κόσμου, εμπλουτίζουν την αντίληψη των μαθητών γι' αυτόν και διευρύνουν τον ορίζοντα των εμπειριών τους. Η διδασκαλία της προτείνεται να γίνεται σε συνδυασμό με τα μαθήματα των καλλιτεχνικών και της μουσικής, το θέατρο, το χορό και την όπερα κατά περίπτωση. Επίσης, κρίνεται σκόπιμη η σύνδεσή με το παιχνίδι, την ψυχαγωγία, την καλλιέργεια του συναισθήματος καθώς και με τον προβληματισμό πάνω σε ποικίλα θέματα²⁰.

Πιο συγκεκριμένα, τα κείμενα που περιλαμβάνονται στο Ανθολόγιο της Γ' & Δ' τάξης, σύμφωνα με τους συγγραφείς, επιλέχθηκαν ώστε να καλύπτουν τη σύγχρονη λογοτεχνία, προετοιμάζοντας το παιδί για μία αβίαστη και έμμεσα βιωματική κοινωνικοποίηση που θα συνεχιστεί ομαλά και με λογοτεχνικό πάντα τρόπο και στις επόμενες τάξεις²¹.

Το δράμα είναι μία κοινωνική μορφή τέχνης που ασχολείται με το πώς οι άνθρωποι σχετίζονται με τον κόσμο που ζούνε, πώς τα άτομα αλληλεπιδρούν στις μεταξύ τους σχέσεις και ευρύτερα στην κοινωνία²². Επιχειρεί να απαντήσει σε θεμελιώδη ερωτήματα που αφορούν τη γλώσσα, την ερμηνεία και το νόημα, θέτει συγκεκριμένους στόχους παραγωγής και πρόσληψης λόγου, προϋποθέτει ενεργητική συμμετοχή που οδηγεί σε μια πιο ποιοτική μάθηση²³. Είναι μία μέθοδος που βασίζεται στη βιωματική εμπειρία και στη συνειδητοποίησή όμως, δημιουργώντας την ανάγκη λύσεων. Δραστηριοποιεί το παιδί οδηγώντας το στη βιωματική γνώση, επιτυγχάνοντας τελικά τη μάθηση²⁴.

Η λογοτεχνία διδάσκεται στα πλαίσια του γλωσσικού μαθήματος, με σκοπό ο μαθητής να κατανοήσει τον μηχανισμό της γλώσσας ως λογοτεχνικό εργαλείο, ως μηχανισμό έκφρασης και απόδοσης υψηλών νοημάτων μέσα από τον οποίο θα καταγράψει πράξεις και θα αναδείξει πρόσωπα²⁵.

Η μέθοδος που χρησιμοποιείται για τη διδασκαλία των λογοτεχνικών κειμένων του Ανθολογίου είναι η αναγνωστική εμπειρία και η αισθητική απόλαυση που προκύπτει από την εμπειρία αυτή. Η λογοτεχνικότητα του κειμένου και του συναισθήματος που προκαλείται, εμπεδώνονται μέσω των δημιουργικών δραστηριοτήτων, που κατά ένα μέρος όμως, αποβλέπουν στην κατανόηση βασικών στοιχείων του κειμένου, επιδιώκουν την ερμηνεία πιθανών δυσνόητων εννοιών και αποσκοπούν στη διέγερση του συναισθήματος²⁶.

Στο πλαίσιο αυτό, και μέσα από την ανάγκη που υπάρχει για ανανέωση των παραδοσιακών μεθόδων διδασκαλίας της λογοτεχνίας, η εφαρμογή του δράματος έρχεται να συμβάλλει πραγματικά και να φέρει πολύ πιο δραστικά αποτελέσματα, αφού πρόκειται για μία ολιστική προσέγγιση, όπου οι μαθητές υποδυόμενοι ρόλους εμπλέκονται στη διαδικασία του δράματος και αποκτούν συνολική αίσθηση του κειμένου. Επίσης, μπορούν να οδηγηθούν στην ερμηνεία του έργου και επιπλέον να διερευνήσουν την προσωπική τους σχέση με το κείμενο. Με τον τρόπο αυτό,

²⁰ Διαθεματικό Ενιαίο πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών της Ελληνικής Γλώσσας για το Δημοτικό Σχολείο (2006). Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα, <http://www.pi-schools.gr>

²¹ Βιβλίο Δασκάλου για το Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Γ' & Δ' Δημοτικού (2007). Αθήνα: ΟΕΔΒ, σ. 5.

²² Woolland, B. (1999). *Η διδασκαλία του Δράματος στο Δημοτικό Σχολείο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σ. 34.

²³ ό.π., σ. 30.

²⁴ Άλκηστις, (1998). *Το βιβλίο της δραματοποίησης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σ. 6.

²⁵ Βιβλίο Δασκάλου για το Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Γ' & Δ' Δημοτικού (2007). Αθήνα: ΟΕΔΒ, σ. 7.

²⁶ ό.π., σ. 8.

διεγείρεται το ενδιαφέρον τους, γιατί μπορούν να δώσουν νόημα και απαντήσεις σε δικά τους θέματα. Σε αντιδιαστολή με την παραδοσιακή μέθοδο που ενθαρρύνει κυρίως την ατομική συμμετοχή, το δράμα ως κοινωνική μορφή τέχνης, ενθαρρύνει κυρίως τη συλλογική συμμετοχή με ομαδικές δραστηριότητες, δίνοντας τη δυνατότητα συμμετοχής, ακόμα και στους πιο αδύνατους να συμμετάσχουν ενεργά.²⁷

Επιπλέον, το δράμα ως βιωματική προσέγγιση, βοηθά τα παιδιά να δημιουργήσουν ένα σύνολο δικών τους πεποιθήσεων, διαμορφώνοντας θετικές στάσεις και αντιλήψεις, απέναντι στις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα που αφορούν σε κοινωνικά ζητήματα.²⁸

Τα κείμενα που περιλαμβάνονται στο Ανθολόγιο προσφέρονται για τον λόγο αυτό, αφού το περιεχόμενό τους θίγει ζητήματα όπως η οικολογία και η διαχείριση φυσικών πόρων, η υγεία ψυχική και σωματική, η διατροφή, ο πολιτισμός, η ιστορία, η θρησκεία, η παράδοση, η μετανάστευση, ο ρατσισμός, η διαφορετικότητα, τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι κοινωνικές ανισότητες, η κοινωνική ανοχή, οι αξίες όπως η ελευθερία, η δημοκρατία, η ειρήνη, συνεργασία, τα ανθρώπινα δικαιώματα των ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων, η οικογένεια, η φιλία.

Α. 4. Η ένταξη του δράματος στη διδασκαλία της λογοτεχνίας (σχεδιασμός-υλοποίηση)

Επιλογή ερεθίσματος: Ο σχεδιασμός του δράματος ξεκινά με την ανεύρεση ερεθίσματος. Στην περίπτωση μας, ερέθισμα αποτελεί κάποιο από τα λογοτεχνικά κείμενα του Ανθολογίου όμως Γ' & Δ' τάξης.

Επιλογή του θέματος: Επισημαίνουμε σε πιο θέμα αναφέρεται το περιεχόμενο του κειμένου – ερεθίσματος.

Βασική ερώτηση: Επικεντρωνόμαστε σε μία πλευρά του θέματος. Από την εστίαση αυτή, απορρέει η βασική ερώτηση που θα αποτελέσει τον άξονα του δράματος, η οποία στην πορεία του σχεδιασμού μπορεί να μετατραπεί. Η βασική ερώτηση πρέπει να είναι ανοιχτή, να μην είναι εύκολη η απάντησή της και να παρέχει δραματικές δυνατότητες²⁹.

Δημιουργία προκειμένου: Με βάση το θέμα, δημιουργείται το προκείμενο. Πρόκειται για τον πυρήνα μιας ιστορίας που θα αποτελέσει τη βάση από την οποία θα προκύψει το κείμενο του δράματος από τους συμμετέχοντες με θεατρικές διαδικασίες.

Το προκείμενο, στην περίπτωση όμως, θα δημιουργηθεί από τα στοιχεία της ιστορίας του συγκεκριμένου κειμένου που προσεγγίζουμε κάθε φορά. Μπορούμε όμως να παρέμβουμε στην ιστορία ερέθισμα που εμπεριέχει το κάθε κείμενο με διάφορους τρόπους³⁰:

- Παραμένουμε πιστοί στην ιστορία, όπου τα παιδιά σε ρόλο παίρνουν αποφάσεις όταν αυτό χρειάζεται και δίνουν ένα δικό τους τέλος.
- Προσθέτουμε ή αφαιρούμε στοιχεία της πλοκής, αλλάζουμε κάποια γεγονότα, δημιουργούμε καινούριες σκηνές, προσθέτουμε ρόλους ή δίνουμε βαρύτητα σε δευτερεύοντες ρόλους.
- Επεκτείνουμε την ιστορία χρονικά, στο παρελθόν ή το μέλλον.

²⁷ Αυδή Άβ., Χατζηγεωργίου Μ. (2002). Εισήγηση στο Γκόβας Ν., *Το θέατρο στην εκπαίδευση: μορφή τέχνης και εργαλείο μάθησης*. Αθήνα: Μεταίχμιο, σ. 119.

²⁸ Σέξτου Π. (2007). *Πρακτικές εφαρμογές θεάτρου στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*. Αθήνα: Καστανιώτης, σ. 24.

²⁹ Αυδή Άβ., Χατζηγεωργίου Μ. (2006). *Σημειώσεις μαθημάτων Σχολής Θεάτρου*. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ.

³⁰ Αυδή Άβ., Χατζηγεωργίου Μ. (2007), ό.π., σ. 57-58.

- Διερευνούμε μία παράλληλη δράση που συμβαίνει την ίδια χρονική στιγμή σε άλλο χώρο.

Η παρέμβαση που κάνουμε κάθε φορά στην ιστορία του κειμένου κατά την εξέλιξη του δράματος, εξαρτάται από το βαθμό που εξυπηρετεί τους στόχους μας. Υπάρχουν κείμενα που η πλοκή τους μπορεί να αλλάξει πολύ, γιατί είναι περιορισμένη και χρειάζεται αρκετές παρεμβάσεις, κρατώντας όμως τα βασικά στοιχεία ή το πλαίσιο των σχέσεων της αρχικής ιστορίας. Ακόμη, μπορούμε να αλλάξουμε το δραματικό πλαίσιο της ιστορίας για να αποκτήσει μια διαφορετική οπτική, που θα προκαλέσει μεγαλύτερο ενδιαφέρον στα παιδιά.

Δημιουργία δραματικού πλαισίου: Το προκείμενο παίρνει συγκεκριμένη μορφή όταν ορίσουμε το δραματικό πλαίσιο με τις παρακάτω ερωτήσεις: Τι συνέβη; (Ποιο είναι το πρόβλημα;) Πού; Πότε; Ποιοι; (Ποιες είναι οι σχέσεις μεταξύ τους;)

Ρόλος για τους μαθητές-Οπτική γωνία: Καταγράφονται όλες οι πιθανές ομάδες ρόλων που θα μπορούσαν να εμπλακούν με το δράμα και οι πιθανές οπτικές γωνίες. Επιλέγεται εκείνη η οπτική γωνία που εξυπηρετεί καλύτερα τις ανάγκες των μαθητών και του δράματος.

Ρόλος για τον εκπαιδευτικό: Ορίζεται ο ρόλος που θα υποδυθεί ο εκπαιδευτικός και η στάση που θα υιοθετήσει απέναντι στο συμβάν. Με τον τρόπο αυτό, δίνεται η δυνατότητα αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους μαθητές και τον εκπαιδευτικό για ένα κοινό χτίσιμο του φανταστικού κόσμου του δράματος.

Δόμηση του δράματος σε επεισόδια: Προχωρώντας στο σχεδιασμό, μετασχηματίζουμε το προκείμενο σε δράμα, δημιουργώντας ενότητες. Οι ενότητες αυτές είναι τα επεισόδια, μέσα στα οποία εξελίσσεται η ιστορία και παράλληλα, γίνεται η διερεύνηση για τις αιτίες που τη δημιούργησαν και τους τρόπους που θα την αλλάξουν. Ο τρόπος που ενώνουμε τα επεισόδια είναι η αφήγηση. Η αφήγηση εξασφαλίζει τη συνοχή των επεισοδίων και πρέπει να είναι σύντομη, ώστε να μην αναιρεί τη βίωση της δραματικής εμπειρίας³¹.

A. 5. Η ανάπτυξη του δράματος και οι τεχνικές που εφαρμόζονται³²

Η δημιουργία του δραματικού πλαισίου (τόπος, χρόνος, γεγονός, πρόσωπα) Αρχικά, δίνονται από το δάσκαλο οι πρώτες πληροφορίες, που θα αξιοποιήσουν οι συμμετέχοντες για να ξεκινήσουν το χτίσιμο του φανταστικού κόσμου του δράματος. Δημιουργείται η κατάλληλη ατμόσφαιρα για την εισαγωγή της δραματικής έντασης, ενώ αρχίζει το χτίσιμο του ρόλου και του χώρου χρησιμοποιώντας τις παρακάτω τεχνικές:

- **Παγωμένη εικόνα:** Είναι μια εικόνα που εμπεριέχει μια δυναμική η οποία υπερβαίνει τα όρια της γλώσσας και αποκαλύπτει καθολικές αξίες. Οι συμμετέχοντες χρησιμοποιούν τα σώματά τους για να αναπαραστήσουν μια στιγμή της δράσης, ένα θέμα ή μια ιδέα.
- **Ανολοκλήρωτο υλικό:** Χρησιμοποιούμε ένα υλικό που δεν βρίσκεται σε πλήρη μορφή, όπως μία φωτογραφία, ένα απόσπασμα από ένα γράμμα ή ένα βιβλίο. Οι συμμετέχοντες προσπαθούν να συλλέξουν πληροφορίες από το υλικό, να κάνουν υποθέσεις, να φανταστούν τη συνέχεια και τελικά να δημιουργήσουν τη δική τους ιστορία.

³¹ Αυδή Άβ., Χατζηγεωργίου Μ., ό.π., σ. 75.

³² ό.π., σ. 73-99.

- **Χτίσιμο της «στάσης» του ρόλου:** Ένας από τους συμμετέχοντες στέκεται στο κέντρο και γίνεται μοντέλο, υποδυόμενος ένα ρόλο του δράματος. Οι υπόλοιποι δίνουν οδηγίες στο μοντέλο και αυτό παγώνει στην προτεινόμενη στάση. Η ομάδα αποφασίζει για την πιο κατάλληλη στάση.
- **Κυκλικό δράμα:** Η ομάδα χωρίζεται σε υποομάδες σε έναν νοερό κύκλο. Η κάθε υποομάδα αναλαμβάνει έναν κοινό ρόλο, που βρίσκεται σε σχέση με τον κεντρικό ρόλο τον οποίο υποδύεται ο δάσκαλος.
- **Συλλογικός ρόλος:** Μία ομάδα υποδύεται συλλογικά ένα ρόλο. Κάθε μέλος της ομάδας παίρνει τον λόγο αυτοσχεδιάζοντας. Συνήθως, διαμορφώνεται ένα είδος διαλόγου ανάμεσα στα μέλη του συλλογικού ρόλου ή ανάμεσα στον δάσκαλο σε ρόλο και το συλλογικό ρόλο, ή ανάμεσα σε δύο συλλογικούς ρόλους.
- **Δημιουργία ήχων:** Οι συμμετέχοντες παράγουν διάφορους ήχους που συνοδεύουν τη δράση ή περιγράφουν μια κατάσταση, οι οποίοι συμβάλλουν στη δημιουργία ατμόσφαιρας.
- **Ομαδική δημιουργία χώρου:** Με ευφάνταστο τρόπο οι συμμετέχοντες χρησιμοποιούν το διαθέσιμο υλικό για να αναπαραστήσουν το χώρο που κινείται το δράμα.
- **Προσωπικά αντικείμενα του ρόλου:** Η τεχνική αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τον δάσκαλο με σκοπό να δώσει πληροφορίες για το ρόλο ή από τους συμμετέχοντες όπου προκειμένου να χτίσουν ένα ρόλο, φαντάζονται αντικείμενα ενδεικτικά με τα ενδιαφέροντά του.
- **Ομαδική ζωγραφική:** Οι συμμετέχοντες δημιουργούν από κοινού μια ζωγραφιά με τους χώρους και τα πρόσωπα του δράματος. Με την τεχνική αυτή, δίνουν συγκεκριμένη μορφή σε πρόσωπα ή χώρους που έχουν συλλάβει με τη φαντασία τους.
- **Ρόλος στον τοίχο:** Σε ένα μεγάλο χαρτί σχεδιάζεται το περίγραμμα μιας ανθρώπινης μορφής, το οποίο αναπαριστά ένα ρόλο και αναρτάται στον τοίχο. Καθώς εξελίσσεται το δράμα οι συμμετέχοντες γράφουν εντός του περιγράμματος σκέψεις και συναισθήματα του ρόλου και εκτός του περιγράμματος σκέψεις και συναισθήματα δικά τους ή άλλων προσώπων του δράματος για το ρόλο.
- **Θεατρικό παιχνίδι:** Το παιχνίδι έχει τη δυνατότητα να αξιοποιηθεί με διάφορους τρόπους στη διαδικασία. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν έναυσμα για την εισαγωγή του θέματος ή να ενταχθεί μέσα στο δράμα για την αναπαράσταση των διαφόρων καταστάσεων της ζωής.

Η κορύφωση του δράματος - Το κεντρικό δραματικό γεγονός φέρνει τα πρόσωπα του δράματος αντιμέτωπα με ένα δίλημμα ή ένα πρόβλημα το οποίο πρέπει να λύσουν. Προηγουμένως, έχουμε φροντίσει να φωτίσουμε τις όψεις του διλήμματος για να εμβαθύνουν οι συμμετέχοντες στο πρόβλημα. Εδώ χρησιμοποιούνται τεχνικές όπως:

- **Ανακριτική καρέκλα:** Ένας ρόλος κάθεται στην ανακριτική καρέκλα και δέχεται ερωτήσεις από τα άλλα άτομα της ομάδας, που μπορούν επίσης να είναι σε ρόλο, σχετικά με τις πράξεις, τα κίνητρα, τις αντιλήψεις, τις αξίες του. Η τεχνική αυτή διευκολύνει τους συμμετέχοντες να αντιληφθούν τα κίνητρα και τις διαθέσεις του ρόλου, ενώ τους βοηθά να εμβαθύνουν στη διερεύνηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς.
- **Αυτοσχεδιασμός όλης της ομάδας με το δάσκαλο σε ρόλο:** Ο δάσκαλος δουλεύει το δράμα από μέσα, μαζί με την ομάδα που βιώνει την ιστορία του

δράματος σαν να συμβαίνει εδώ και τώρα, δέχεται προκλήσεις, αντιμετωπίζει καταστάσεις, παίρνει αποφάσεις. Οι συμμετέχοντες έχουν τη δυνατότητα να εμβαθύνουν, πέρα από τα στερεότυπα και να δημιουργήσουν νέα νοήματα.

- **Διάδρομος της συνείδησης:** Οι συμμετέχοντες στοιχημένοι σε δύο παράλληλες σειρές απέναντι, σχηματίζουν ένα διάδρομο. Καθένας περνάει από τον διάδρομο υποδυόμενος ένα ρόλο που βρίσκεται σε δίλημμα. Καθώς περνάει, τα άτομα που βρίσκονται στο διάδρομο, του δίνουν συμβουλές για το ποια απόφαση να πάρει. Οι συμμετέχοντες βιώνουν μεγάλη δραματική ένταση, εδώ και τώρα τη στιγμή της απόφασης και εμβαθύνουν στο πρόβλημα.
- **Κύκλος της συνείδησης:** Οι συμμετέχοντες χωρίζονται σε δύο ομάδες και σχηματίζουν δύο ομόκεντρους κύκλους. Αυτοί που βρίσκονται στον εξωτερικό κύκλο εκφράζουν τις φωνές της συνείδησης κάποιου που βρίσκεται σε δίλημμα, τις οποίες ακούν αυτοί που βρίσκονται στον εσωτερικό κύκλο. Η διαδικασία επαναλαμβάνεται με την αλλαγή θέσεων.
- **Κύκλος του κουτσομπολιού:** Ο δάσκαλος διαδίδει κάποια φήμη που αφορά την ιδιωτική ή δημόσια ζωή των προσώπων του δράματος. Καθώς οι φήμες διαδίδονται στην ομάδα μπορούν να πάρουν δραματικές διαστάσεις. Η τεχνική αυτή εισάγει δραματική ένταση, ενώ εντοπίζονται προκαταλήψεις, αντιθέσεις, συγκρούσεις που μπορούν να διερευνηθούν στη συνέχεια.
- **Τηλεφωνικές συνδιαλέξεις:** Στη δραστηριότητα αυτή, ένα ζευγάρι συνδιαλέγεται και οι υπόλοιποι παρακολουθούν. Σε μία άλλη εκδοχή, η ομάδα παρακολουθεί τη μία μόνο πλευρά της συνομιλίας που πραγματοποιεί ένας ρόλος. Η τεχνική αυτή εισάγει πληροφορίες, δημιουργεί δραματική ένταση και βοηθά στην εξέλιξη της πλοκής.
- **Συμβούλια:** Οι συμμετέχοντες σε ρόλο συγκεντρώνονται για να βρουν μία λύση, να πάρουν μια κοινή απόφαση, ακούγοντας εναλλακτικές προτάσεις και υποστηρίζοντας την άποψή τους με επιχειρήματα. Η τεχνική αυτή προωθεί την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης.
- **Αντιπαράθεση απόψεων:** Οι συμμετέχοντες χωρίζονται σε δύο ομάδες που υποστηρίζουν διαφορετικές απόψεις για ένα θέμα. Η αντιπαράθεση μπορεί να πάρει θεατρική μορφή πχ. Να στηθεί ένα δικαστήριο όπου τρία μέλη έχουν οριστεί να αποτελούν το προεδρείο και οι αντίπαλες ομάδες να συμμετέχουν στη διαδικασία³³.
- **Το θέατρο της Αγοράς:** Οι συμμετέχοντες διερευνούν τρόπους με τους οποίους μπορούν να άρουν μια καταπιεστική συμπεριφορά. Μία ομάδα παίζει μία σκηνή παρουσιάζοντας ένα πρόβλημα. Οι παρατηρητές έχουν το δικαίωμα να διακόψουν τη σκηνή και να προτείνουν αλλαγές ώστε να φωτιστεί μια άλλη πτυχή του θέματος ή ακόμη και να δοκιμάσουν οι ίδιοι εναλλακτικές συμπεριφορές.
- **Σκηνές ή στιγμιότυπα:** Οι συμμετέχοντες σε ομάδες σχεδιάζουν και παρουσιάζουν σκηνές από το δράμα, κάνοντας υποθέσεις για τη συμπεριφορά του ρόλου με αναφορά στο παρελθόν ή διερευνώντας τις συνέπειες για το μέλλον, παρουσιάζοντας εναλλακτικές προτάσεις για την εξέλιξη.
- **Τελετουργίες:** Οι συμμετέχοντες υποδυόμενοι ρόλους δημιουργούν τελετουργίες για να σηματοδοτήσουν σημαντικά γεγονότα με συμβολικό νόημα. Η δραστηριότητα αυτή αντανακλά τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της ομάδας και δημιουργεί δραματική ένταση και ατμόσφαιρα.

³³ Γκόβας, Ν. (2002). *Για ένα νεανικό δημιουργικό θέατρο*. Αθήνα: Μεταίχμιο, σ. 154.

- **Η αρματώσιά των συναισθημάτων και των αξιών:** Σε ένα πανωφόρι ή μία κάπα, οι συμμετέχοντες καρφίτσουν σημειώματα όπου αναγράφονται συναισθήματα ή ηθικές αξίες, τα οποία θα αποτελέσουν την αρματώσιά του ρόλου για να αντιμετωπίσει μία δύσκολη κατάσταση. Η τεχνική εστιάζεται στη χρήση ενός αντικειμένου-συμβόλου³⁴.

Η λύση της πλοκής γίνεται συνήθως στα τελευταία επεισόδια. Οι συμμετέχοντες δίνουν το τέλος της ιστορίας, εστιάζοντας στις συνέπειες της απόφασης που πάρθηκε. Το τέλος δίνεται με μία απόφαση, που παίρνεται ατομικά ή σε μικρές ομάδες ή όλοι μαζί. Επομένως, άλλοτε έχουμε ένα τέλος κι άλλοτε εναλλακτικές εκδοχές. Εδώ είναι σκόπιμο να δοθεί έμφαση σε κάποια μορφή αναστοχασμού με κάποιες τεχνικές, όπως της παγωμένης εικόνας, της τελετουργίας, της σκηνης, του τραγουδιού και των παρακάτω:

- **Ανίχνευση της σκέψης του άλλου:** Με την τεχνική αυτή αποκαλύπτονται οι ανομολόγητες σκέψεις του ρόλου σε μια στιγμή της δράσης. Ο δάσκαλος παγώνει τη δράση και ζητά από την ομάδα να εκφράσει σε πρώτο ρηματικό πρόσωπο τις σκέψεις του ρόλου. Με τον τρόπο αυτό δίνεται η δυνατότητα για ανάλυση της κατάστασης του ρόλου και η βαθύτερη διερεύνηση των νοημάτων.
- **Σύνταξη κειμένου:** Οι συμμετέχοντες καλούνται να γράψουν ένα κείμενο από την οπτική γωνία του ρόλου για τις ανάγκες του δράματος όπως μια επιστολή, ένα ημερολόγιο, ένα άρθρο. Η σύνταξη των κειμένων φωτίζει μια κατάσταση και παράλληλα προωθεί την ανάπτυξη της δεξιότητας της γραφής σε συγκεκριμένη επικοινωνιακή περίσταση.
- **Ομαδικό γλυπτό:** Οι συμμετέχοντες με τα σώματά τους σχηματίζουν ένα γλυπτό, μια εικονική, μη ρεαλιστική αναπαράσταση, χωρίς προηγούμενη συνεννόηση. Με την τεχνική αυτή, δίνεται η δυνατότητα να αποδώσουν συγκεκριμένη μορφή στο νόημα μίας έννοιας.
- **Παίρνοντας απόσταση:** Οι συμμετέχοντες καλούνται να κρατήσουν συναισθηματική απόσταση από τον ήρωα. Αυτό μπορούν να το πετύχουν αυτό, τοποθετώντας τους ρόλους στο χώρο σε απόσταση ανάλογη με τη συναισθηματική σχέση που έχουν με τον ήρωα. Τα πρόσωπα που έχουν στενή συναισθηματική σχέση τοποθετούνται κοντά και μακριά αυτά που είναι απόμακρα ή αποξενωμένα.

³⁴ Αυδή Άβ., Χατζηγεωργίου Μ. (2002). Εισήγηση στο Γκόβας Ν., *Το θέατρο στην εκπαίδευση: μορφή τέχνης και εργαλείο μάθησης*. Αθήνα: Μεταίχμιο, σ. 123.

**Β. Προτάσεις εφαρμογής του εκπαιδευτικού δράματος σε κείμενα του
Ανθολογίου Γ΄ & Δ΄ τάξης**

2 Λιοντάρι και αγριόχοιρος

Λιοντάρι και αγριόχοιρος

(Μύθος διασκευασμένος από τη συγγραφέα Έλλη Αλεξίου)

Μέσα στη μεγάλη κάψα του καλοκαιριού, βρέθηκαν ένα λιοντάρι και ένας αγριόχοιρος* κοντά σε μια μικρή πηγή, όπου έτρεχε δροσερό νεράκι. Είχαν και οι δυο τους τέτοια δίψα, που δεν είχαν την υπομονή να περιμένουν να πει πρώτα ο ένας κι ύστερα ο άλλος. Έσπρωξε το λιοντάρι με τόση ορμή τον αγριόχοιρο, που ο αγριόχοιρος βρέθηκε δυο μέτρα πέρα από το νερό. Μα κι αυτός ορθώθηκε στα γρήγορα και, πέφτοντας πάνω στο λιοντάρι, το απομάκρυνε από την πηγή. Κι αυτό συνεχίστηκε αρκετή ώρα. Έτσι που ούτε το ένα ούτε το άλλο δεν είχαν καταφέρει να ξεδιψάσουν, μα ούτε να δροσιστούν με μια ρουφηξιά νερό. Πάλευαν του σκοτωμού πεισματωμένα και, παίρνοντας βαθιές ανάσες, σταματούσαν ένα λεφτό, ξαναπαίρνανε φόρα και ξανάρχιζαν. Είχαν και οι δυο καταξесκιστεί, καταπληγιαστεί.

Τους είδαν από ψηλά δυο σαρκοβόρα,* αρπακτικά πουλιά, γύπας και κοράκι, κατέβηκαν χαμηλά και πετούσαν από πάνω τους, περιμένοντας πότε θα πέσουν πια ψόφια για να τα καταβροχθίσουν. Το λιοντάρι κι ο αγριόχοιρος τα είδαν, κατάλαβαν το σχέδιό τους και τρομοκρατήθηκαν.

– Βλέπεις τι γίνεται από πάνω μας; είπε το λιοντάρι στον αγριόχοιρο. Περιμένουν να αλληλοφαγωθούμε, για να γλεντήσουν με τις σάρκες μας.

– Καλά που το κατάλαβες. Εμένα δε μου αρέσει ποτέ η διχόνοια.* Με τη φιλική συνεννόηση τελειώνουν όμορφα και καλά όλες οι δουλειές... Θα είχαμε πει το νεράκι μας, θα είχαμε ξεδιψάσει και δε θα είχαμε γεμίσει πληγές.

Στάθηκαν με τη σειρά τους μπρος στην πηγή, ήπιαν, ήπιαν με την ψυχή τους, ξεδιψασαν και ελεεινολογούσαν* τους εαυτούς τους που κόντεψαν με το τυφλό* πείσμα τους να κάμουν τα κορμιά τους πλούσιο τραπέζι στα σαρκοβόρα πουλιά.

«ΛΙΟΝΤΑΡΙ ΚΑΙ ΑΓΡΙΟΧΟΙΡΟΣ»

Το κείμενο «Λιοντάρι και αγριόχοιρος» είναι ένας μύθος του Αισώπου, σε διασκευή της Έλλης Αλεξίου. Συμπεριλαμβάνεται στη θεματική ενότητα της παράδοσης, η οποία σύμφωνα με τους συγγραφείς του βιβλίου, έχει ως κύριο σκοπό τα παιδιά να εξοικειωθούν με την έννοια της παράδοσης και να κατανοήσουν ότι πρόκειται για κάτι ζωντανό που τα αφορά άμεσα γιατί σχετίζεται με την νοοτροπία, τη συμπεριφορά και τις ιδέες του λαού μας³⁵.

Το κείμενο περιλαμβάνει ένα ολοκληρωμένο δραματικό πλαίσιο με ξεκάθαρους χαρακτήρες, δραματουργική πλοκή, συγκρούσεις και προσφέρεται για την εφαρμογή του εκπαιδευτικού δράματος, όπως άλλωστε και όλοι οι μύθοι του Αισώπου. Για την εφαρμογή του δράματος, προτείνεται να μην γίνουν παρεμβάσεις στην κύρια ιστορία και τους ρόλους, παρά μόνο μία μικρή χρονική επιμήκυνση κατά την εισαγωγή και τη λύση του δράματος.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	Ανθολόγιο Γ' - Δ' τάξης στα πλαίσια του μαθήματος της Γλώσσας
ΔΙΑΡΚΕΙΑ	2 διδακτικές ώρες
ΕΡΕΘΙΣΜΑ	«Λιοντάρι και αγριόχοιρος» μύθος του Αισώπου, σε διασκευή της Έλλης Αλεξίου, σελ.46.
ΘΕΜΑ	Ο ανταγωνισμός
ΒΑΣΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑ	Πού οδηγεί ο ανταγωνισμός;
ΥΠΟΕΡΩΤΗΜΑΤΑ	Γιατί αναπτύσσουμε ανταγωνιστική συμπεριφορά; Πώς θα ήταν ο κόσμος αν υπήρχε συνεργασία;
ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟ	Μια καλοκαιριάτικη μέρα, ένα λιοντάρι μάλωνε με έναν αγριόχοιρο, μπροστά σε μία βρύση για το ποιος θα πει νερό πρώτος. Ο καυγής κράτησε πολύ ώρα, τα δύο ζώα καταπληγιάστηκαν αλλά δεν κατάφεραν να ξεδιψάσουν. Ώσπου, δυο αρπακτικά πουλιά εμφανίστηκαν στον ουρανό έτοιμα να τους κατασπαράξουν, μόλις πέσουν στη γη. Τι έκαναν τα δύο ζώα όταν το αντιλήφθηκαν; Σταμάτησαν ή συνέχισαν να τσακώνονται βάζοντας σε κίνδυνο τη ζωή τους;
ΡΟΛΟΙ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ	Αγριόχοιρος, Λιοντάρι
ΡΟΛΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΔΑΣΚΑΛΟ	Αρπακτικό πουλί

Το σχέδιο του δράματος

Εισαγωγή στο δράμα

Αφήγηση: Μια φορά κι έναν καιρό ήταν ένας αγριόχοιρος και ένα λιοντάρι...

Χτίσιμο της «στάσης» του ρόλου: Τα παιδιά φτιάχνουν έναν κύκλο και καλούμε ένα παιδί να τοποθετηθεί στη μέση. Οι υπόλοιποι δίνουν οδηγίες πώς να στήσει το κορμί του για να μεταμορφωθεί σε λιοντάρι. Το ίδιο επαναλαμβάνεται με ένα άλλο παιδί που θα μεταμορφωθεί σε αγριόχοιρο.

³⁵ Βιβλίο Δασκάλου για το Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Γ' & Δ' Δημοτικού (2007). Αθήνα: ΟΕΔΒ, σ. 19.

Στόχος: Τα παιδιά να δημιουργήσουν την εξωτερική μορφή και τη στάση των ρόλων.

Αφήγηση: Μια καλοκαιρινή μέρα, τα δύο ζώα περιπλανιούνται για πολύ ώρα μέσα στο δάσος. Είναι χαρούμενα που έχουν την ελευθερία τους και ζουν στο φυσικό τους περιβάλλον.

Θεατρικό παιχνίδι: Χρησιμοποιούμε το παιχνίδι, «ταξίδι με τη φαντασία»³⁶ όπου τα παιδιά κινούνται ελεύθερα στην αίθουσα, σε ρόλο αγριόχοιρου και λιονταριού, οδηγούνται στο χώρο του δάσους και τον εξερευνούν. Παρατηρούν τα δέντρα, τη φύση, τον ουρανό, νιώθουν την καλοκαιρινή ζέστη, τον καυτό ήλιο, περνούν από ρυάκια, ανεβαίνουν βουνά, περπατούν άλλοτε αργά, άλλοτε γρήγορα.

Στόχος: Τα παιδιά να δημιουργήσουν το φανταστικό χώρο του δράματος.

Δημιουργία ήχων: Τα παιδιά παράγουν διάφορους ήχους των ζώων και της φύσης, καθώς κινούνται στο χώρο του δάσους.

Στόχος: Τα παιδιά να δημιουργήσουν την ατμόσφαιρα του δάσους.

Αφήγηση: Οι ώρες περνούν, ο ήλιος καίει και ο αγριόχοιρος και το λιοντάρι έχουν αρχίσει να κουράζονται, να διψούν, αλλά νερό πουθενά. Ξάφνου, βλέπουν μπροστά τους μία βρύση. Ευθύς αμέσως, τρέχουν κι οι δυο να προλάβουν να ξεδιψάσουν. Όμως, τότε αρχίζει να σπρώχνει ο ένας τον άλλο, και κανείς δεν υποχωρεί.

Παγωμένη εικόνα: Δύο παιδιά σε ρόλο αγριόχοιρου και λιονταριού με έντονες εκφράσεις και κατάλληλο στήσιμο του σώματός τους φτιάχνουν την εικόνα του τσακωμού. Μένουν ακίνητοι για 20 περίπου δευτερόλεπτα.

Στόχος: Τα παιδιά να αναπαραστήσουν τον τσακωμό των δύο ζώων, ώστε να δημιουργηθεί δραματική ένταση.

Κορύφωση του δράματος

Αφήγηση: Ο τσακωμός συνεχίζεται για πολύ ώρα, τα δύο ζώα σταματούν για λίγο, ξαναπαίρνουν φόρα και ξαναρχίζουν. Έχουν καταξесκιστεί και καταπληγιαστεί.

Ανακριτική καρέκλα: Ένα παιδί σε ρόλο αγριόχοιρου κάθεται στην ανακριτική καρέκλα και δέχεται ερωτήσεις από τα υπόλοιπα παιδιά. Το ίδιο επαναλαμβάνεται με ένα άλλο παιδί σε ρόλο λιονταριού. Τα παιδιά σε ρόλους αγριόχοιρου και λιονταριού απαντούν σε κάθε απάντηση της ομάδας δημιουργώντας διάλογο. **Στόχος:** Τα παιδιά να αναζητήσουν τα κίνητρα, τις αντιλήψεις, τις αξίες που οδηγούν τα δύο ζώα σε αυτή τη συμπεριφορά.

Παράδειγμα:

- Γιατί θέλεις να πεις νερό πρώτος;
- Γιατί διψάω πολύ και δεν μπορώ να περιμένω.
- Μήπως το άλλο ζώο διψάει περισσότερο από σένα;
- Δεν με ενδιαφέρει.
- Γιατί πιστεύεις ότι πρέπει να ξεδιψάσεις πρώτος;
- Γιατί εγώ είμαι το πιο δυνατό ζώο του δάσους.
- Σκέφτηκες να παραχωρήσεις τη θέση σου;

³⁶ Γκόβας, Ν. (2002). *Για ένα νεανικό δημιουργικό θέατρο*. Αθήνα: Μεταίχμιο, σ. 36.

- Μα, εγώ είμαι ο βασιλιάς του δάσους και δεν κάνω ποτέ παραχωρήσεις.

Αφήγηση: Εκεί που ο αγριόχοιρος και το λιοντάρι μαλώνουν, δύο αρπακτικά πουλιά μυρίστηκαν το αίμα και ήρθαν πάνω από το κεφάλι τους, για να τους κατασπαράξουν μόλις θα πέσουν κάτω.

Αυτοσχεδιασμός με το δάσκαλο σε ρόλο: Δύο άλλα παιδιά παίρνουν το ρόλο του αγριόχοιρου και του λιονταριού. Ο δάσκαλος σε ρόλο αρπακτικού πουλιού κινείται επιθετικά προς το μέρος τους, βγάζοντας έντονους ήχους, ενώ αυτά μαλώνουν.

Στόχος: Τα παιδιά σε ρόλο να αντιμετωπίσουν τον κίνδυνο που τους απειλεί, εξαιτίας της ανταγωνιστικής συμπεριφοράς τους.

Αφήγηση: Τα δύο ζώα μόλις το αντιλαμβάνονται, σταματούν και κοιτάζονται...

Διάδρομος της συνείδησης: Τα παιδιά της ομάδας στοιχίζονται σε δύο παράλληλες σειρές, σχηματίζοντας έναν διάδρομο απ' όπου περνάει ένα παιδί σε ρόλο λιονταριού. Το ίδιο επαναλαμβάνεται μ' ένα άλλο παιδί σε ρόλο αγριόχοιρου. Καθώς περνά το κάθε ζώο από το διάδρομο, τα παιδιά της ομάδας του δίνουν συμβουλές για το τι να κάνει.

Στόχος: Τα παιδιά σε ρόλο να αναλογιστούν τις συνέπειες του ανταγωνισμού και να αποφασίσουν αν θα συνεχίσουν ή αν θα σταματήσουν να μαλώνουν.

Παράδειγμα:

- Σταμάτησε τον καυγά, κινδυνεύεις.
- Μην είσαι ανυπόμονος, αυτό μπορεί να σου στοιχήσει τη ζωή.
- Το νερό φτάνει για να ξεδιψάσετε και οι δύο, δεν έγινε και τίποτα να περιμένεις.
- Αν πιεις νερό δεύτερος, θα το ευχαριστηθείς περισσότερο γιατί δεν θα σε περιμένει κανείς να τελειώσεις.
- Σκέψου λίγο και το άλλο ζώο, μπορεί να υποφέρει πολύ από τη δίψα.

Λύση της πλοκής

Τα παιδιά αποφασίζουν μόνα τους για το τέλος που θα δώσουν στην ιστορία.

Αν επιλέξουν να δώσουν το τέλος που δίνει ο Αίσωπος:

Αφήγηση: Τα δύο ζώα αντιλαμβάνονται ότι η διχόνοια δεν φέρνει καλά αποτελέσματα, αντίθετα μπορεί να γίνει καταστροφική, δίνουν τα χέρια και πηγαίνουν μπροστά στη βρύση, όπου το καθένα πίνει νερό περιμένοντας υπομονετικά τη σειρά του.

Τελετουργία: Τα παιδιά σε ρόλο λιονταριού και αγριόχοιρου στήνουν ένα γλέντι με χορό και τραγούδι για να γιορτάσουν τη συμφιλίωση και το τέλος του ανταγωνισμού τους.

Στόχος: Τα παιδιά σε ρόλους να δημιουργήσουν μια τελετουργία για να σηματοδοτήσουν το σημαντικό γεγονός της συμφιλίωσης, δημιουργώντας με τον τρόπο αυτό δραματική ένταση και ατμόσφαιρα.

Αναστοχασμός

Αφήγηση: Το βράδυ, ο αγριόχοιρος και το λιοντάρι πήγαν στη φωλιά τους για να ξεκουραστούν. Τότε, άρχισαν να σκέφτονται την ιστορία που συνέβη.

Σύνταξη κειμένου: Τα παιδιά μοιράζονται σε δύο ομάδες, η μία σε ρόλο λιονταριού, η άλλη σε ρόλο αγριόχοιρου και καλούνται να γράψουν μία επιστολή ο ένας στον άλλο.

Στόχος: Τα παιδιά να αποτυπώσουν τις σκέψεις και τις απόψεις τους μέσα από την οπτική των ρόλων, σχετικά με την ιστορία που δημιούργησαν.

Στο τέλος, διαβάζονται δυνατά όλες οι επιστολές και γίνεται συζήτηση.

2. Ελεύθεροι πολιορκημένοι

Διονύσιος Σολωμός

Ελεύθεροι πολιορκημένοι

Το απόσπασμα αυτό είναι από το ποίημα του Διονυσίου Σολωμού «Ελεύθεροι πολιορκημένοι», που το σχεδίασε ο ποιητής τρεις φορές, χωρίς να το ολοκληρώσει. Είναι Απρίλιος του 1826. Οι Τούρκοι πολιορκούν το Μεσολόγγι. Οι κάτοικοι αρνούνται να παραδοθούν. Περνάνε φρικτές στιγμές. Υποφέρουν από πείνα και αρρώστιες. Κι είναι άνοιξη. Η φύση, γεμάτη ζωή, είναι σαν να θέλει να παρασύρει τους πολιορκημένους με την ομορφιά της. Οι πολιορκημένοι όμως βάζουν το χρέος για την πατρίδα πάνω από τη ζωή τους.

Ακρα του τάφου σιωπή στον κάμπο βασιλεύει·
λαλεί πουλί, παίρνει σπυρί, κι η μάνα το ζηλεύει.
Τα μάτια η πείνα εμαύρισε· στα μάτια η μάνα μνέει*
στέκει ο Σουλιώτης ο καλός παράμερα και κλαίει:
«Έρμο* τουφέκι σκοτεινό, τι σ' έχω 'γω στο χέρι;
Οπού συ μου 'γινες βαρύ κι ο Αγαρηνός* το ξέρει».

Θεόδωρος Βρυζάκης (1814-1878), *Η Εξοδος του Μεσολογγίου*

«ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ»

Το απόσπασμα από το ποίημα «Ελεύθεροι πολιορκημένοι» του Διονυσίου Σολωμού συμπεριλαμβάνεται στη θεματική ενότητα της ιστορίας, που σύμφωνα με τους συγγραφείς, έχει σα βασικό στόχο την παρακολούθηση της πορείας του σύγχρονου ελληνισμού μέσα στο χρόνο με την ανάδειξη των κρίσιμων στιγμών της. Παράλληλα, όμως δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην προσφορά του μεμονωμένου

ατόμου και στην προβολή σκηνών από τη μικροϊστορία, θεωρώντας ότι ρυθμιστής των εξελίξεων ήταν πάντοτε ο ίδιος ο άνθρωπος και όχι τα ιστορικά γεγονότα.³⁷

Για την εφαρμογή του δράματος, χρησιμοποιούμε την αρχική ιστορία και τους ρόλους του ποιήματος, αξιοποιώντας κάποια συμπληρωματικά ιστορικά στοιχεία για την πολιορκία του Μεσολογγίου.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	Ανθολόγιο Γ' - Δ' τάξης στα πλαίσια του μαθήματος της Γλώσσας.
ΔΙΑΡΚΕΙΑ	2 διδακτικές ώρες
ΕΡΕΘΙΣΜΑ	«Ελεύθεροι πολιορκημένοι» του Διονύσιου Σολωμού
ΘΕΜΑ	Η ελευθερία
ΒΑΣΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑ	Γιατί οι άνθρωποι θυσιάζονται για την ελευθερία;
ΥΠΟΕΡΩΤΗΜΑΤΑ	Ποιες είναι οι συνέπειες του πολέμου; Τι είναι η αξιοπρέπεια; Τι σημαίνει ηρωισμός;
ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟ	Οι Μεσολογγίτες βρίσκονται για έναν ολόκληρο χρόνο, ταμπουρωμένοι στο φρούριο του Μεσολογγίου και αρνούνται να παραδοθούν στους Τούρκους που τους έχουν πολιορκήσει. Η πείνα και οι αρρώστιες τους έχουν εξασθενήσει. Η κατάσταση έχει φτάσει σε οριακό σημείο και πρέπει να πάρουν μια μεγάλη απόφαση. Να παραδοθούν για να τελειώνουν τα βάσανά τους ή να προτιμήσουν να αυτοθυσιαστούν με ηρωισμό για την ελευθερία;
ΡΟΛΟΙ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ	Οι πολιορκημένοι
ΡΟΛΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΔΑΣΚΑΛΟ	Η μάνα

Το σχέδιο του δράματος

Εισαγωγής το δράμα

Ανολοκλήρωτο υλικό: Η δασκάλα φέρνει στην τάξη ένα κουτί που περιέχει ένα άλμπουμ με εικόνες από ζωγραφικούς πίνακες που απεικονίζουν σκηνές της πολιορκίας του Μεσολογγίου, έναν πάπυρο με το απόσπασμα του ποιήματος «Ελεύθεροι πολιορκημένοι» που παρουσιάζεται στο Ανθολόγιο και το Β' τόμο από τη σειρά «Τα άπαντα» του Διονύσιου Σολωμού. Αρχικά, δείχνει τον πάπυρο με το ποίημα και εξιστορεί τα ιστορικά γεγονότα της πολιορκίας του Μεσολογγίου. Συμπληρωματικά, παρουσιάζει το ποίημα σε ολοκληρωμένη μορφή που περιλαμβάνεται στα «Άπαντα», για να αντιπαρατεθεί με την αποσπασματική μορφή του ποιήματος στο Ανθολόγιο. Έπειτα, δείχνει τις εικόνες με τους ζωγραφικούς πίνακες που εμπνεύστηκαν οι μεγάλοι εικαστικοί όλων των εποχών, για να σχηματίσουν τα παιδιά μια ολοκληρωμένη εικόνα για την ιστορική πολιορκία και την έξοδο του Μεσολογγίου.

Στόχος: Τα παιδιά να συλλέξουν πληροφορίες για την έξοδο του Μεσολογγίου και να κάνουν υποθέσεις για την ιστορία που θα φτιάξουν.

³⁷ Βιβλίο Δασκάλου για το Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Γ' & Δ' Δημοτικού (2007). Αθήνα: ΟΕΔΒ, σ. 30.

Αφήγηση: Το 1821 το Μεσολόγγι κήρυξε την επανάσταση στους Τούρκους. Το 1822 γίνεται η πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου από τους Τούρκους, με σημαντικές απώλειες στους εχθρούς. Τον Απρίλιο του 1825 ξεκινά η δεύτερη πολιορκία. Άντρες μαχητές, γυναίκες, παιδιά και γέροντες ταμπουράνονται μέσα στο φρούριο και αρνούνται να παραδοθούν. Η πολιορκία διαρκεί έναν ολόκληρο χρόνο, οι τροφές και τα είδη πρώτης ανάγκης τελειώνουν. Η πείνα και οι αρρώστιες φέρνουν μεγάλη εξαθλίωση.

Ρόλος στον τοίχο: Σ' ένα μεγάλο χαρτί σχεδιάζεται το περίγραμμα μιας ανθρώπινης μορφής, το οποίο αναπαριστά το συλλογικό ρόλο των πολιορκημένων και αναρτάται στον τοίχο. Καθώς εξελίσσεται το δράμα, τα παιδιά γράφουν εντός του περιγράμματος σκέψεις και συναισθήματα των πολιορκημένων και εκτός του περιγράμματος σκέψεις και συναισθήματα δικά τους.

Στόχος: Τα παιδιά να αποτυπώσουν τη συναισθηματική και ψυχολογική κατάσταση των πολιορκημένων σε όλη την πορεία του δράματος.

Σκηνές ή στιγμιότυπα: Τα παιδιά σε ομάδες σχεδιάζουν και παρουσιάζουν σκηνές από την πολιορκία, κάνοντας υποθέσεις για τη συμπεριφορά των πολιορκημένων με αναφορά στο παρελθόν ή διερευνώντας τις συνέπειες για το μέλλον, παρουσιάζοντας εναλλακτικές προτάσεις για την εξέλιξη.

Στόχος: Τα παιδιά να παρουσιάσουν την κατάσταση της πολιορκίας.

Αφήγηση: Οι πολιορκημένοι είναι τόσο αδύναμοι πια, που δεν μπορούν ούτε τα όπλα τους να σηκώσουν. Μισολιπόθυμοι στη γη, προσπαθούν να κρατήσουν το κεφάλι ψηλά. Ανάμεσά τους και μια μάνα, με όσο κουράγιο της απέμεινε, άλλοτε σπαράζει, κι άλλοτε βλαστημάει τον εχθρό...

Αυτοσχεδιασμός με τη δασκάλα σε ρόλο: Η δασκάλα σε ρόλο μάνας και μια ομάδα παιδιών στο συλλογικό ρόλο των πολιορκημένων αυτοσχεδιάζουν. Κάθε μέλος της ομάδας παίρνει το λόγο και διαμορφώνεται ένα είδος διαλόγου ανάμεσα στην ομάδα των πολιορκημένων και τη δασκάλα στο ρόλο της μάνας.

Στόχος: Τα παιδιά μαζί με τη δασκάλα να εμβαστούν στις έννοιες της ελευθερίας, της σκλαβιάς, του πολέμου, του ηρωισμού, της αξιοπρέπειας.

Κορύφωση του δράματος

Αφήγηση: Είναι 10 Απριλίου 1826. Η κατάσταση έχει φτάσει σε οριακό σημείο. Οι αντοχές των Πολιορκημένων στέρεψαν. Πρέπει να αποφασίσουν. Να παραδοθούν και να τελειώσουν τα βάσανά τους ή να αρνηθούν την αιχμαλωσία και να οδηγηθούν σε μια ηρωική έξοδο από το Μεσολόγγι;

Κύκλος της συνείδησης: Τα παιδιά χωρίζονται σε δύο ομάδες και σχηματίζουν δύο ομόκεντρους κύκλους. Αυτοί που βρίσκονται στον εξωτερικό κύκλο εκφράζουν τις φωνές της συνείδησης των πολιορκημένων που βρίσκονται στο δίλημμα της λύσης της πολιορκίας, τις οποίες ακούν αυτοί που βρίσκονται στον εσωτερικό κύκλο. Η διαδικασία επαναλαμβάνεται με την αλλαγή θέσεων.

Στόχος: Τα παιδιά να διερευνήσουν τις σκέψεις, τα συναισθήματα, τα κίνητρα των πολιορκημένων που θα τους οδηγήσουν στη μεγάλη απόφαση.

Συμβούλιο: Τα παιδιά σε ρόλο πολιορκημένων συγκεντρώνονται σε συμβούλιο, εκθέτουν τις απόψεις τους με επιχειρήματα και προσπαθούν να πάρουν μια κοινή απόφαση για τη στάση που θα κρατήσουν απέναντι στον εχθρό. Ο διάλογος επικεντρώνεται σε δύο ζητήματα. Να παραδοθούν ή να κάνουν την ηρωική έξοδο;

Στόχος: Τα παιδιά να κατανοήσουν την αναγκαιότητα της ομοψυχίας και της ατομικής συμβολής στη λήψη μιας κοινής απόφασης.

Λύση της πλοκής

Τα παιδιά αποφασίζουν για το τέλος που θα δώσουν στην ιστορία. Αν αποφασίσουν το τέλος που μας δίνει η ίδια η ιστορία:

Αφήγηση: Οι πολιορκημένοι αποφασίζουν να μην παραδοθούν στους Τούρκους, αλλά να κάνουν μία ηρωική έξοδο από το Μεσολόγγι.

Παγωμένη εικόνα: Μία ομάδα παιδιών σε ρόλο πολιορκημένων, χρησιμοποιώντας το σώμα και την έκφρασή τους δημιουργούν μια εικόνα για την έξοδο από το Μεσολόγγι, όπως αυτά τη φαντάζονται.

Στόχος: Τα παιδιά να αναπαραστήσουν την ηρωική έξοδο από το Μεσολόγγι, ώστε να δημιουργηθεί δραματική ένταση.

Ανίχνευση της σκέψης του άλλου: Η δασκάλα παγώνει τη δράση και ζητά από τα παιδιά σε ρόλο πολιορκημένων να εκφράσουν σε πρώτο ρηματικό πρόσωπο τις ανομολόγητες σκέψεις τους τη στιγμή που κάνουν την ηρωική έξοδο.

Στόχος: Τα παιδιά να αναλύσουν την κατάσταση της ηρωικής πράξης των πολιορκημένων.

Ομαδικό γλυπτό: Τα παιδιά με τα σώματά τους σχηματίζουν ένα γλυπτό, μια εικονική, μη ρεαλιστική αναπαράσταση.

Στόχος: Τα παιδιά να αποδώσουν συγκεκριμένη μορφή στο νόημα της έννοιας «ελευθερία».

Αναστοχασμός

Αφήγηση: Οι πολιορκημένοι, στο διάστημα της πολιορκίας της, κράτησαν ημερολόγιο όπου εξιστορούν παραστατικά την κατάσταση που έζησαν.

Σύνταξη κειμένου: Τα παιδιά σε ρόλο καλούνται να γράψουν ένα ημερολόγιο που παρουσιάζει της τραγικές στιγμές που έζησαν οι πολιορκημένοι. Στο τέλος, διαβάζονται όλα τα κείμενα και γίνεται συζήτηση.

Στόχος: Τα παιδιά να φωτίσουν την κατάσταση της πολιορκίας καθώς και το σημαντικό ρόλο που διαδραμάτισε στην Επανάσταση των Ελλήνων και παράλληλα να αναπτύξουν τη δεξιότητα της γραφής σε συγκεκριμένη επικοινωνιακή περίπτωση.

3. Ας δώσουμε τον κόσμο στα παιδιά



«ΑΣ ΔΩΣΟΥΜΕ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ»

Το ποίημα «Ας δώσουμε τον κόσμο στα παιδιά» του Ναζίμ Χικμέτ συμπεριλαμβάνεται στη θεματική ενότητα των κειμένων για την κοινωνία. Το σύνολο των κειμένων αυτών προσεγγίζει τις διαφορετικές όψεις που συγκροτούν την οργάνωση της συλλογικής ζωής σε πολιτικό, ηθικό, εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο και περιγράφουν τις σχέσεις των ατόμων, θεσμούς, συμπεριφορές και διαφορετικές πολιτισμικές πραγματικότητες³⁸.

Το ποίημα οραματίζεται την κυριαρχία του πολύχρωμου, ειρηνικού κόσμου των παιδιών πάνω σ' εκείνον των ενηλίκων. Με έμμεσο τρόπο προβάλλει τη δυναμική της παιδικής ηλικίας, η οποία μπορεί να σώσει εκείνους που υποφέρουν, διδάσκοντας σε όλον τον κόσμο τη φιλία, την αγάπη και την ειρήνη³⁹.

Για την εφαρμογή του δράματος, χρειάζεται να γίνουν αρκετές παρεμβάσεις ώστε να δημιουργηθεί ένα δραματικό πλαίσιο γιατί το ποίημα δεν έχει δραματουργική πλοκή, ούτε βασίζεται σε μία συγκεκριμένη ιστορία. Με κεντρικό άξονα την αρχική θεματολογία και τα πρόσωπα, επιχειρούμε τη δημιουργία μιας δικής μας ιστορίας.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	Ανθολόγιο Γ' - Δ' τάξης στα πλαίσια του μαθήματος
-------------------	---

³⁸ Βιβλίο Δασκάλου για το Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Γ' & Δ' Δημοτικού (2007). Αθήνα: ΟΕΔΒ, σ. 44.

³⁹ ό.π., σ. 46.

	της Γλώσσας.
ΔΙΑΡΚΕΙΑ	2 διδακτικές ώρες
ΕΡΕΘΙΣΜΑ	«Ας δώσουμε τον κόσμο στα παιδιά» του Ναζίμ Χικμέτ
ΘΕΜΑ	Η κυριαρχία του πολύχρωμου ειρηνικού κόσμου των παιδιών πάνω σ' εκείνο των ενηλίκων.
ΒΑΣΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑ	Τι θα γινόταν αν τα παιδιά έπαιρναν τον κόσμο στα χέρια τους;
ΥΠΟΕΡΩΤΗΜΑΤΑ	Πώς είναι ο κόσμος των παιδιών; Ποιες ενέργειες των ενηλίκων οδήγησαν την ανθρωπότητα σε αδιέξοδο; Τι μπορεί να γίνει για να αλλάξει η κατάσταση;
ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟ	Οι ενήλικες με τις πράξεις τους κατάφεραν να δημιουργήσουν μεγάλα προβλήματα στην ανθρωπότητα. Η ασυνεννοησία των κρατών, ο πόλεμος, οι φυλετικές διακρίσεις, η οικονομική κρίση, η ισοπέδωση των ηθικών αξιών, έχουν φέρει όλο τον πλανήτη σε μεγάλο αδιέξοδο. Οι άνθρωποι εγκλωβισμένοι στις προσωπικές τους φιλοδοξίες, έχουν χάσει το πραγματικό νόημα της ζωής και αδιαφορούν για ότι συμβαίνει γύρω τους. Σ' αυτήν την καταστροφική απειλή που πλανάται σε παγκόσμιο επίπεδο, μία μόνο ελπίδα για σωτηρία υπάρχει: Η δυναμική που έχει ο κόσμος των παιδιών. Θα καταφέρουν άραγε τα παιδιά για να βρουν λύση στα προβλήματα της ανθρωπότητας;
ΡΟΛΟΙ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ	Τα παιδιά όλου του κόσμου
ΡΟΛΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΔΑΣΚΑΛΟ	Οι ενήλικοι

Το σχέδιο του δράματος

Εισαγωγή στο δράμα

Εποπτικό υλικό: Δείχνουμε στους μαθητές φωτογραφικό υλικό, αφίσες και διαβάζουμε άρθρα από εφημερίδες, περιοδικά, διαδίκτυο ή άλλες πηγές που παρουσιάζουν στοιχεία για τα παιδιά από όλες τις φυλές του κόσμου.

Στόχος: Τα παιδιά να συλλέξουν πληροφορίες για τη ζωή των παιδιών σε όλο τον κόσμο.

Αφήγηση: Από τη μία άκρη του πλανήτη ως την άλλη, ζούνε παντού παιδιά. Σε κάθε τόπο, έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά όπως το χρώμα, η φυλή που ανήκουν, η γλώσσα που μιλάνε, ο τρόπος που ζούνε.

Θεατρικό παιχνίδι: Με το παιχνίδι, πετυχαίνουμε τη δημιουργία ενός ασφαλούς και θετικού κλίματος, την ενεργοποίηση και τη συγκέντρωση της προσοχής των παιδιών καθώς και τη συνοχή της ομάδας.

Ξεκινάμε με το παιχνίδι «Βρες τη θέση σου», όπου οι μαθητές με γρήγορο ρυθμό, μπαίνουν στη γραμμή με βάση κάποιο κριτήριο. Κάθε φορά φωνάζει κάποιος ένα διαφορετικό κριτήριο για να γίνει η ταξινόμηση πχ. κατά σειρά ύψους, σύμφωνα με

το χρώμα των μαλλιών, την ημερομηνία γέννησης, τον αριθμό μελών της οικογένειας, την εθνική ή πολιτισμική ταυτότητά τους⁴⁰. Συνεχίζουμε με το παιχνίδι «Τι κοινό έχουμε», όπου καθένας γράφει σ' ένα χαρτί πέντε ονόματα μελών της ομάδας. Συζητώντας, προσπαθεί να βρει και να γράψει δίπλα σε κάθε όνομα δύο πράγματα που έχει κοινά μ' αυτούς και ένα πράγμα στο οποίο διαφέρουν έντονα⁴¹. Κλείνουμε τον κύκλο των δραστηριοτήτων αυτού του είδους με το παιχνίδι «Σε άγνωστη γλώσσα», το οποίο είναι μια καλή άσκηση για την επικοινωνία, την έκφραση και τη συγκέντρωση της προσοχής σ' αυτόν που μιλάει. Τα παιδιά σε ζεύγη συνομιλούν για ένα θέμα σε μια ανύπαρκτη γλώσσα όπως τα κορακίστικα κ.α. Με ένα σήμα του δάσκαλου η συζήτηση συνεχίζεται στα ελληνικά για να ξαναγυρίσει στα κορακίστικα κ.ο.κ. Εναλλακτικά, μπορεί ο ένας να μιλάει ελληνικά και ο άλλος κορακίστικα.⁴²

Στόχος: Τα παιδιά να επικοινωνήσουν μεταξύ τους και να γνωρίσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τις απόψεις, τις προτιμήσεις, τις συνήθειες των άλλων.

Αφήγηση: Παρά τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στα παιδιά όλου του κόσμου, υπάρχει ένα πολύ σημαντικό κοινό χαρακτηριστικό που τους ενώνει. Η δυναμική που έχει η παιδική ηλικία. Η αθωότητα, η ανεμελιά, η χαρά, η ζωντάνια, η αγνότητα, η αισιοδοξία, η αγάπη που κρύβει η παιδική ψυχή συνθέτουν ένα κοινό προφίλ για τα παιδιά ανεξαρτήτου φυλής, χρώματος και εθνικής προέλευσης.

Ομαδική ζωγραφική: Σε χαρτί του μέτρου, οι μαθητές δημιουργούν από κοινού μια ζωγραφιά με τα παιδιά από όλες τις φυλές.

Στόχος: Τα παιδιά να δώσουν συγκεκριμένη μορφή στους ρόλους που θα υποδυθούν.

Κυκλικό δράμα: Οι μαθητές χωρίζονται σε υποομάδες και τοποθετούνται σε έναν νοερό κύκλο. Η κάθε υποομάδα αναλαμβάνει τον κοινό ρόλο των παιδιών μιας φυλής. Οι ομάδες παρουσιάζουν σκηνές από την καθημερινή ζωή των παιδιών αυτών πχ. Το παιχνίδι, το σχολείο, τη φιλία, τις σκανδαλιές ή ακόμη και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά του τρίτου κόσμου. Ο δάσκαλος στο συλλογικό ρόλο των ενηλίκων αναπτύσσει διάλογο και δράση στον αυτοσχεδιασμό της κάθε ομάδας, όταν αυτό απαιτείται.

Στόχος: Τα παιδιά να αντιληφθούν ότι η παιδική ηλικία έχει μεγάλη δυναμική σε όλη την υφήλιο, ακόμα κι όταν υπάρχουν σοβαρές αντιξοότητες.

Κορύφωση του δράματος

Αφήγηση: Όμως, η χαρά και η ανεμελιά της παιδικής ηλικίας σβήνει όταν οι άνθρωποι μεγαλώνουν. Τότε, αρχίζουν να τους απασχολούν άλλα ζητήματα όπως, η επαγγελματική αποκατάσταση, ο πλουτισμός, η κοινωνική άνοδος, η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, η υπερκατανάλωση. Οι ατομικές αυτές φιλοδοξίες επεκτείνονται σε ολόκληρη την κοινωνία και οδηγούν τα κράτη στην ασυνεννοησία, τον πόλεμο, τις φυλετικές διακρίσεις, την οικονομική κρίση, την ισοπέδωση των ηθικών αξιών. Όλα αυτά έχουν φέρει σήμερα τον πλανήτη σε μεγάλο αδιέξοδο. Οι άνθρωποι έχουν χάσει το πραγματικό νόημα της ζωής, αδιαφορούν για ό,τι συμβαίνει γύρω τους και δεν είναι ευτυχισμένοι.

⁴⁰ Γκόβας, Ν. (2002). *Για ένα νεανικό δημιουργικό θέατρο*. Αθήνα: Μεταίχμιο, σ. 49.

⁴¹ ό.π., σ. 48.

⁴² ό.π., σ. 68.

Το θέατρο της Αγοράς: Οι μαθητές σε ρόλο διερευνούν πώς η κατάσταση στην κοινωνία αναπτύχθηκε και κατέληξε άσχημα και πώς μπορούν να παρέμβουν για να αλλάξουν αυτήν την άσχημη κατάσταση. Μία ομάδα παίζει μία σκηνή παρουσιάζοντας το πώς οι ενήλικοι με τις ενέργειές τους οδήγησαν την ανθρωπότητα σε αδιέξοδο. Οι παρατηρητές έχουν το δικαίωμα να διακόνουν τη σκηνή και να προτείνουν αλλαγές ώστε να φωτιστεί μία άλλη πτυχή του θέματος ή να προτείνουν λύσεις, ακόμη και να δοκιμάσουν οι ίδιοι εναλλακτικές συμπεριφορές.

Στόχος: Τα παιδιά να αντιληφθούν ποιες ενέργειες των ενηλίκων δημιούργησαν τις σημερινές συνθήκες και να προτείνουν λύσεις.

Κύκλος του κουτσομπολιού: Ο δάσκαλος διαδίδει τη φήμη ότι το αδιέξοδο της ανθρωπότητας έχει πάρει τεράστιες διαστάσεις και μπορεί να οδηγήσει στην καταστροφή της. Η κατάσταση σταδιακά φτάνει σε ακραία σημεία, ενώ οι άνθρωποι είναι σκυθρωποί κι απελπισμένοι, μαλώνουν μεταξύ τους, ενώ δεν μπορούν να βρουν λύση στα τεράστια προβλήματα που έχουν δημιουργηθεί.

Οι φήμες αυτές διαδίδονται στην ομάδα, από το ένα παιδί στο άλλο και παίρνουν μεγάλες διαστάσεις, εισάγοντας έτσι δραματική ένταση στη δράση.

Στόχος: Τα παιδιά να αντιληφθούν ότι τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ενήλικες έχουν σοβαρές συνέπειες στην εξέλιξη της ανθρωπότητας.

Λύση της πλοκής

Αφήγηση: Σ' αυτήν την καταστροφική απειλή που πλανάται σε παγκόσμιο επίπεδο, μία μόνο ελπίδα για σωτηρία υπάρχει: Η δύναμη που κρύβει ο κόσμος των παιδιών. Τα παιδιά με την φιλία, την ειρήνη και την αγάπη που τους πλημμυρίζει μπορούν άραγε να ξαναδώσουν νόημα στη ζωή των ανθρώπων;

Τηλεφωνικές συνδιαλέξεις: Ένα ζευγάρι στο ρόλο παιδιών από διαφορετικές φυλές πχ. Ένα παιδί από την Αφρική και ένα παιδί από την Ασία συνδιαλέγεται και οι υπόλοιποι παρακολουθούν. Τα παιδιά αποφασίζουν να συνεργαστούν για να βρουν από κοινού λύσεις στα προβλήματα της ανθρωπότητας. Η δραστηριότητα ολοκληρώνεται όταν έχουν συνομιλήσει τα παιδιά απ' όλες τις φυλές.

Στόχος: Τα παιδιά να αναλάβουν πρωτοβουλία για κοινή δράση με σκοπό την αντιμετώπιση της κατάστασης, ενώ παράλληλα δημιουργείται δραματική ένταση και προωθείται η εξέλιξη της πλοκής.

Η αρματωσιά των συναισθημάτων και των αξιών: Σε μία κάπα, οι συμμετέχοντες καρφίτσουν σημειώματα όπου αναγράφονται συναισθήματα και ηθικές αξίες, όπως αγάπη, φιλία, ειρήνη, οικογένεια, μετριοφροσύνη, χαρά, αυθορμητισμός, ενθουσιασμός, σεμνότητα, ολιγάρκεια, συμπόνια, κατανόηση τα οποία θα αποτελέσουν τα εφόδια των ενηλίκων για να αντιμετωπίσουν τη δύσκολη κατάσταση που έχουν δημιουργήσει με τις ενέργειές τους. Ο δάσκαλος σε ρόλο ενηλίκων φοράει την αρματωσιά.

Στόχος: Τα παιδιά να προτείνουν λύση στα προβλήματα των ενηλίκων, με τη χρήση ενός αντικειμένου-συμβόλου.

Τραγούδι: Τα παιδιά σε κύκλο τραγουδούν όλα μαζί το τραγούδι «Αν όλα τα παιδιά του κόσμου» σε στίχους Γιάννη Ρίτσου και μουσική Μίμη Πλέσσα.

Αν όλα τα παιδιά της γης πιάναν γερά τα χέρια

κορίτσια, αγόρια στη σειρά και στήνανε χορό
ο κύκλος θα γινότανε πολύ πολύ μεγάλος
κι ολόκληρη τη Γη μας θ' αγκάλιαζε θαρρώ.

Αν όλα τα παιδιά της γης φωνάζαν τους μεγάλους
κι αφήναν τα γραφεία τους και μπαίναν στο χορό
ο κύκλος θα γινότανε ακόμα πιο μεγάλος
και δυο φορές τη Γη μας θ' αγκάλιαζε θαρρώ.

Θα 'ρχόνταν τότε τα πουλιά θα 'ρχόνταν τα λουλούδια
θα 'ρχόνταν κι η άνοιξη να μπει μες στο χορό
κι ο κύκλος θα γινότανε ακόμα πιο μεγάλος
και τρεις φορές τη Γη μας θ' αγκάλιαζε θαρρώ.

Αναστοχασμός

Σύνταξη κειμένου: Οι μαθητές καλούνται να γράψουν ένα άρθρο για την εφημερίδα, όπου θα παρουσιάζουν τη σημερινή κατάσταση στον κόσμο, θα αναφέρουν τις αιτίες της δημιουργίας της και θα προτείνουν λύσεις για τα προβλήματα που υπάρχουν.

Στόχος: Τα παιδιά να εκφράσουν τις απόψεις τους ώστε να φωτίσουν ολόπλευρα την κατάσταση που παρουσιάστηκε στο δράμα και παράλληλα να αναπτύξουν τη δεξιότητα της γραφής σε συγκεκριμένη επικοινωνιακή περίσταση.

Επίλογος

Τα λογοτεχνικά κείμενα του Ανθολογίου εμπεριέχουν ιστορίες που είναι δομημένες με μια σειρά από απαραίτητα συστατικά όπως χαρακτήρες, σχέσεις, συγκρούσεις, κίνητρα, γεγονότα. Με τη χρήση των τεχνικών του εκπαιδευτικού δράματος προσπαθούμε να αναδείξουμε και να ζωντανέψουμε τα στοιχεία αυτά, για να διερευνήσουμε βαθύτερα τις έννοιες που κρύβονται πίσω από κάθε ιστορία.

Για το λόγο αυτό, μπορούμε να πούμε ότι το εκπαιδευτικό δράμα είναι ένα εξαιρετικό εργαλείο για το δάσκαλο που προσπαθεί να οδηγήσει τους μαθητές στην κατάκτηση της γνώσης, και παράλληλα είναι μια ενδιαφέρουσα και περιπετειώδης διαδικασία για τα παιδιά, που καλούνται να ανταποκριθούν στα αυξανόμενα ερεθίσματα του σύγχρονου σχολικού περιβάλλοντος.